

rak düşünülebilir. 1 Cemâziyelâhir 1102 (2 Mart 1691) tarihinde vefat eden Sultan Bâhû, Şûrkût yakınlarında Çinâb nehri kenarındaki Kâhercenân köyünde defnedildi. Nehrin zaman zaman taşması üzerine mezarı birkaç defa başka yerlere nakledildi. Türbesi bugün Şûrkût'un Garh Maharaja kasabasıdır. Çok sayıda halife yetişti- ren ve eser telif eden Sultan Bâhû'ya dair en önemli kaynak Sultan Hâmid adlı bir müellifin *Menâkıb-ı Sultânî*'sidir. Henüz yazma halinde bulunan eserin Urduca tercümesi yayımlanmıştır.

Sultan Bâhû vahdet-i vücûd düşünce- sini benimsemiş, mânevî eğitim metodu olarak kabul ettiği esmâ-i hüsnâyî okuma, Allah'ı ve Hz. Muhammed'i düşünme, kabirlerde Kur'an ve ezan okuyarak orada yatan kişilerin ruhanîyetinden feyiz alma gibi konulara eserlerinde sıkça yer vermiştir. Hz. Âdem'den önce de insanların yaşadığını düşünen Sultan Bâhû son Âdem'den önce 15.001 Âdem geçtiğini, son Âdem ile Hz. Peygamber arasında 5979 yıl bulunduğunu, kıyametin de 50.000 yıl sonra kopacağını iddia etmiştir. Hak Teâlâ kendini göstermek ve tanınmak isteyince nurundan Hz. Peygamber'in nurunu yaratmış, böylece lâhût mertebesinde ceberût mertebesine tecelli ve nüzûl etmiş, oradan da isim ve sıfatlarıyla melekût ve nâsût âlemlerinde kendini göstermiştir. Bu durumu ters dönmüş bir ağaca benzeten Sultan Bâhû'ya göre lâhût kök, ceberût dal, melekût yaprak ve nâsût meyve gibidir.

Farsça 140 civarında eser kaleme aldığı söylenen Sultan Bâhû'nun otuz kadar eseri günümüze ulaşmıştır. Bu eserler, Seyyid Emîr Han Niyâzî tarafından yapılan Urduca çevirileriyle birlikte 2009'dan itibaren Lahor'da yayımlanmaya başlanmıştır. Bilinen başlıca eserleri şunlardır: *Esrâr-ı Kâdirî*, *Emîrû'l-keveyn*, *Evreng Şâhi*, *Tevfîkû'l-hidâyet*, *Tîg-i Birehne*, *Câmi'ü'l-esrâr*, *Hüccetü'l-esrâr*, *Dîdâr-bağş*, *Dîvân-ı Bâhû*, *Risâle-i Rûhî*, *Sultânü'l-vehm*, *Şemsü'l-ârifîn*, *‘Aql-ı Bîdâr*, *‘Aynü'l-ârifîn*, *‘Aynü'l-fakr*, *Fazlû'l-likâ*, *‘Kurb-i Didâr*, *Keşfü'l-esrâr*, *Kilidü't-tevhîd* (sagîr), *Kilidü't-tevhîd* (kebîr), *Kilid-i Cennet*, *Gencü'l-esrâr*, *Mücâlesetü'n-nebî*, *Muhabbetü'l-esrâr*, *Muḥkimü'l-fuḳarâ*, *Miḥakkü'l-fuḳarâ* (sagîr), *Miḥakkü'l-fuḳarâ* (kebîr), *Miftâhu'l-ârifîn*, *Nûrû'l-hüdâ* (sagîr), *Nûrû'l-hüdâ* (kebîr). Sultan Bâhû'nun ayrıca Pencap lehçesinde şiirleri vardır. Farsça divanı, Ahmed Saîd Hemedânî'nin (Ahmad Saeed Hamadani) İngilizce ter-

cümesiyle birlikte *Divan of Bahu* adıyla yayımlanmıştır (baskı yeri yok, 2010).

BİBLİYOGRAFYA :

Sultan Bâhû, *Emîrû'l-keveyn*, Lahor 2011, s. 256; a.mlf., *Mücâlesetü'n-nebî*, Lahor 2009, s. 15; Sultan Hâmid, *Menâkıb-ı Sultânî*, Lahor, Punjab University Library, Şirânî, nr. 3252/247; a.mlf., *Menâkıb-ı Sultânî* (trc. M. Şekil Mustafa), Lahor 2007; Sultan Bahş Kâdirî, *Tevârîh-i Sultân Bâhû*, Lahor, Punjab Public Library, nr. B-297/69; İcâzülhak Kuddûsî, *Tezkire-i Şüfîyâ-i Pencâb*, Karaçi 1962, s. 155-156; M. Ekrem İkrâm, *Âşârü'l-evliyâ*, Lahor 2000, s. 220-221; N. Hanîf, *Biographical Encyclopaedia of Sufis: South Asia*, New Delhi 2000, s. 367-375; Ahmad Saeed Hamadani, *Hadrat Sultan Bahu: Life and Work*, Quetta 2001; Sultan Eltâf Ali, *Aḥvâl ve Âşâr-ı Fârsî-yi Ḥazret-i Sultân Bâhû*, İslâmâbâd 2003; a.mlf., *Mir'ât-ı Sultânî: Aḥvâl ve Âşâr ve Efḳâr-ı Ḥazret-i Sultân Bâhû*, Lahor 2006; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Lahor 2004, II, 440-445; Âsaf Han, "Sultân Bâhû", *UDMİ*, XI, 166-167; a.mlf., "Bâhû, Sultân", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1375 hş./1997, II, 147; Mercân Efşâriyân, "Bâhû", *DMBİ*, XI, 302-303.

NECDET TOSUN

SU'LÛK

(الصعلوك)

Eski Arap edebiyatında çoğu şair olan haydut ve eşkıyaya verilen ad.

Sözlükte **su'lûk** (çoğulu saâlik) "yoksul" demektir. Kelime "devenin tüy dökmesi" anlamına gelen **tesa'lûkten** türetilmiştir. **Sa'leke** de "insanı malından ayıran ve onu semirmiş zenginler arasında zayıf ve cılız konuma düşüren yoksulluk" demektir. Su'lûkün terim anlamı, "kendi kabilesinden ayrılan veya diyet bedellerini kabilesine yüklediği cinayetlerinin çokluğu yüzünden ailesi ve aşireti tarafından dışlanan, öldürmeyi, yol kesmeyi, talanı, çapul ve baskını meslek edinen, vahşiler postuna bürünen kimseler" şeklindedir. Su'lûkle eş veya yakın anlamda kullanılan birçok kelime mevcuttur: **Zü'bân** (kurtlar), **huleâ'** (terkedilmişler), **şüttâr** (kötülük yapmaktan zevk alanlar), **füttâk** (meşrû nizama baş kaldıranlar), **lûsûs** (hırsızlar), **şüzzâz** (marjinaler, dışlanmışlar), **ayyârûn** (başboş dolaşanlar) gibi. Câhiliye devrinde ailesi ve aşireti tarafından terkedilen, kabile törelerine uymayan, aşılmaz çöllerde ve sarp dağlarda eşkıyalık yapan, baskınlarla kervan soyarak, yol keserek hayatını sürdüren, daima takip edilen, yakalandıkları takdirde derhal cezalandırılan bir âsi taifesi mevcuttu. Bunların çoğu aynı zamanda birinci sınıf şairdi. Şenferâ, Teebbeta Şerran ve Urve b. Verd bu niteliği taşıyanlardandı. Bu kişiler çoğunlukla dış-

lanmanın intikamını almak için kabilelerine baskın düzenler, kabile halkı onlardan bir türlü kurtulamazdı. Su'lûkler genellikle toplumda hor görülen kölelerle hür olan babalarının nesebine almadığı, zenci aneden doğma siyahilerden meydana gelirdi. Kimi zaman birkaçı birleşerek çete oluştururdu. Toplum bu kişileri aşağıladığı, onları gelenek ve törelere karşı gelmiş kimseler diye kabul ettiği için öldürülmesi gereken (kanları heder edilmiş) kimseler olarak görürdü. Bu durum su'lûkleri daha çok azdıran sebeplerin başında gelir. Bir kısmı da kabile sultanının kabilenin bir grup bireyine uyguladığı zulüm, hak gasbı gibi yolsuzluklara karşı çıkıp isyan etmiş kimselerdi. Su'lûkler son derece hızlı koşmaları, hücum, yağma ve baskında şiddet göstermeleri sebebiyle "zü'bân, zü'bânü'l-Arab" (kurtlar) olarak da anılırdı. Ayrıca hızlı koşarak tehlikeden kurtulmaları dolayısıyla bunlara "recliyûn" adı da verilmiştir. Kendilerinin koşma esasındaki hızlı darbimesel haline gelmiş, "a'dâ mine's-Şenferâ, a'dâ mine's-Süleyk" (Şenferâ'dan, Süleyk'ten daha hızlı) denilmiştir. Açlıktan ve öldürülmekten kurtulmak için yegâne dayanakları beden ve bacak güçleriyle silâhları ve çete arkadaşlarıydı. Ebû Hırâş'ın koşuda atları geçtiği (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XXI, 571), Teebbeta Şerran'ın gözüne kestirdiği ceylanı koşup yakaladığı (a.g.e., XVIII, 210), kendilerine kurulan tuzaklardan süratleri sayesinde kurtuldukları (a.g.e., XXI, 56 vd.) kaydedilir. Su'lûkler hızlı koşarak kurtulmayı savaş ve cesarete tercih ettikleri bir tür kahramanlık şeklinde görür, şiirlerinde bu özellikleriyle övünürdü. Bu arada atlı olarak baskın yapanları da vardı. Urve b. Verd, Şenferâ ve Süleyk b. Süleke'nin baskın atları vardı (*Tâcü'l-ârus*, "krml" md., Ebû Ali el-Kâlî, *Zeylû'l-Emâlî*, s. 188; Şenferâ, I, 40). Su'lûk hareketi Câhiliye devrinde ortaya çıkmış, erken İslâm ve Emevî devirleriyle Abbâsî devrinin ilk zamanlarına kadar uzanmıştır. Benî Hüzeyl ve Benî Fehm gibi bazı kabileler bütün fertleriyle su'lûk taifesindedi.

Su'lûklere göre kılıç ve mızrakla mal elde etmek dilenmekten daha onurlu bir harekettir. Baskın ve yağmayla ele geçirilen malı cimrilik yüzünden hakkı ödenmemiş mal olarak gördüklerinden Allah'ın bu hakkın ödenmesinde kendilerini bir sebep kıldığını belirtirlerdi. Özellikle hedefleri olan cimri zenginlere ait malları onlar için fazlalık, kendileri için ihtiyaç kabul ettiklerinden rıza ile verilmeyeği takdirde sahibini katletmede sakınca görmezlerdi. Yoksul, zayıf ve âciz su'lûkleri yaptığı

baskınlarda elde ettiği mallarla doyurduğu için "su'lûklerin Urve'si, su'lûklerin babası" diye anılan Urve b. Verd'in şiiirlerinde bu tür düşüncelere sıkça rastlanır. Urve bu düşünceleriyle zenginden alıp fakire veren İngiliz Robin Hood'un kadim örneği veya R. Hood, Urve'nin taklididir. Bunun yanında konuk ağırlamaya da çok önem veren Urve'nin -Hâtim et-Tâî'nin aksine-cömertliğinden hiç söz edilmemesi ve darbimesel haline gelmemesi haksızlık olarak görülmüştür. Kendisi bir şiiirinde şöyle der: "Döşeğim konuğun döşeği, evim onun evi / Eğlemez beni ondan hiçbir peçeli âhû güzel // Daha sonra uyuyacağını bildiğimden onunla sohbet ederim / Çünkü sohbet konuk ağırlamanın şanıdır". Urve b. Verd baskınlarda öldürülmesinden endişe eden eşi Selmâ'ya da, "Ama akraba ve yoksulları doyurmam lâzım" derdi. Su'lûk örfünde malı olup da vermeyenin katledilmesi suç sayılmaz, bu konuda arkadaşını bile katletmede sakınca görülmezdi. Nitekim Husayn el-Gatafânî ile Cüheyne'den Ahnes b. Kâ'b konuk olup yemeğini yedikleri adamı öldürerek malını aldıkları gibi yolda Husayn'ın kendisini katledeceğini sezen Ahnes erken davranıp onu öldürmüş ve malını almış, Husayn'ı soran kız kardeşi veya eşine darbimesel haline gelen şu beytiyle cevap vermiştir: "Sormada Husayn'ı her kervana / Halbuki doğru haber Cüheyne'de" (İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-aḥbâr*, I, 181 vd.). Su'lûk taifesi, Câhiliye devrinde daha ziyade Mekke'nin güneyindeki Tihâme yakınında bulunan dağlık Serât bölgesinde, Yemen'de Tüربة ve Bişe ile Sebe bölgesindeki Cevfû Murâd'da, Yesrib ve civarındaki vadilerle Necid'de, ayrıca Mekke'nin güneyindeki Sitâ denilen yerlerde yuvalanmış, özellikle Kâbe'nin kutsiyetiyle korunmak ve eşrafın himayesine girmek amacıyla Mekke civarında çoğalmış, Abdülmuttalib b. Hâşim, Zübeyr b. Abdülmuttalib, Harb b. Ümeyye, Abbas b. Mirdâs gibi eşraf onlara himaye hakkı tanımış, ticaret kervanlarının korunmasında kendilerinden faydalanmıştır. Aynı şekilde Zeydül-Hayr Benî Âmir'e, Züheyr b. Cenâb Benî Bekir ve Tağlib'e, Ebû Cündeb el-Hüzelî de Benî Lihyân'a karşı mücadelelerinde su'lûk taifesinden yararlanmıştı (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XXI, 62, 96).

Bu taifenin ortaya çıkmasında coğrafî, siyasî, sosyal ve ekonomik faktörler etkin rol oynamıştır. İnsanların açlıktan ölüm derecesine geldiği, çok kısıtlı besin maddelerinin yetiştiği kurak ve kavurucu çöl hayatı böyle bir grubun doğmasına ze-

min hazırlayan sebeplerin başında gelir. Siyasal faktör asabiye ve kan bağına dayanan kabilenin üniter yapısında kendini gösterir. Bireyin kabile mensupları üzerinde kendisini himaye etmeleri, saldırıya uğradığında yardımına gelmeleri gibi hakları vardır. Buna karşılık kabilenin de birey üzerinde kabilenin şerefini korumak, ona leke getirecek şeylerden uzak durmak, kabile töresi ve değerlerine uyup saygı göstermek gibi vazifeleri mevcuttur. Bu hususlara uymayan bireyler dışlanır. Bir grup su'lûkün "huleâ" (terkedilmişler) ve "şüzzâz" (dışlanmışlar) diye anılması bundan dolayıdır. Sosyal faktör de kabilenin birleşiminde kendini gösteriyordu. Kabileler aralarında kan bağı olan hürler, başka kabilelerden gelip sığınanlar, Habeşli câriyelerin çocuklarından doğan köleler sınıfı olmak üzere üç gruptan oluşurdu. Gerçekte su'lûklerin büyük kısmı köle sınıfındandı. Hakları gasbedilen, onurları çiğnenen bu sınıfın güçlülere haklarını koruma uğruna kabileye ve törelere baş kaldırıyordu. Bunların çoğu siyahî olduğundan kendilerine "gırbân" (kargalar), "ağribetü'l-Arab" (Arap kargaları), "ağribetü's-saâlik" (su'lûk kargaları) denilmiştir. Şenferâ, Teebbeta Şerran, Amr b. Berrâk, Süleyk b. Süleke, Âmir b. Ahnes, Hufâf b. Nüdbe, Hâris b. Şerîd gibi isimler bu taifedendi. Ekonomik faktör ise Câhiliye devrinde kabile hayatının iktâ sistemine dayanmasıyla ilgilidir. Buna göre servet ve arazi efendilerin tekelindeydi. Diğer sınıflara mensup bireylerin çoğu onların hizmetçisi konumunda bir hayat yaşıyordu. Bu yüzden hür kişiler arasında insanın kendi kardeşini sömürmesini kabul etmeyen bir grup ortaya çıkmış, bunlar kendi iradeleriyle, sömürücü güç sahiplerine karşı kabile törelerince horlanıp zayıf görülen kimselere yardım etmiştir. Yoksulları koruyup doyuran Urve b. Verd bunların en meşhurlarından biridir.

İslâm'ın ilk yıllarında uygulanan âdil düzen ve dinin sosyal yaraları tedavi eden engin merhameti sayesinde eşkıya hareketleri ortadan kalktı veya en aza indi. Hz. Peygamber, Tihâme dağında barınan Kinâne, Müzeyne, Hakem, Kârre ve Südan eşkiasını İslâm'a girdikleri takdirde eskiden yağmaladıkları şeylerin kendilerinde kalmak üzere affedeceğini söyledi (İbn Sa'd, I, 278). Kur'an'da hırsız ve eşkıya ile ilgili "organları çapraz kesme, öldürme ve ya sürgün etme" şeklinde sert hükümler yer almaktadır (el-Mâide 5/33-34, 38-39). Bundan dolayı Ebû Hırâş, Uhaymir es-Sa'dî, Cüreybe b. Eşyem gibi birçok eşkı-

ya müslüman oldu. Muâviye'den itibaren, özellikle Emevî yönetimine karşı olduğu bilinen bedevî kabilelere uygulanan ekonomik ve sosyal baskılar karşısında bunlardan sadece ilgililere şikâyet etmekle yetinenler yanında isyan edip dağlara ve çöllere kaçan, baskın, yağma ve çapullarla hayatlarını sürdürülenler yeniden ortaya çıktı; özellikle Abdülmelik b. Mervân döneminde zulümlerin artmasına paralel olarak bu tür hareketlerde de artış görüldü. Şairler, valilerin ve zekât âmillerinin zulmünü yetkililere bildiren ve zulümlerinden yakınan şiiirler nazmetti. Şair Ukaybe el-Esedî, Muâviye'ye hitaben yazdığı "Dâliyye"sinde, "Yediniz topraklarımızı, cescavlak bıraktınız / Bir bak şimdi, var mı oralarda ayakta kalan veya hasat edilecek bir şey" dizeleriyle bu zulmü dile getirdi (Ebû Ubeyd el-Bekrî, I, 149). Ünlü şair Râî en-Nümeyrî, zekât âmillerinin kabilelere uyguladığı baskıları "Lâmiyye"sinde Abdülmelik b. Mervân'a (*Divân*, s. 213 vd.) ve "Dâliyye"sinde Abdullah b. Zübeyr'e (*a.g.e.*, s. 54) şikâyet etti. Şair Abdullah es-Selûlî, İbnü'z-Zübeyr için yazdığı uzun "Lâmiyye"sinde onun Kûfe Valisi Âmir b. Mes'ûd ile diğer Irak valilerinin zulüm ve ihanetlerini saydı (Belâzürî, *Ensâb*, V, 191). Burada, "Ey Zübeyroğlu, ey emirü'l-mü'minin! Ulaşmadı mı / Sana ne yaptı valilerin âmilleri // Sattılar tüccara taâm-ı arzı ve paylaşılar / Bencilce emvâl-i harâcî ganimet paylaşır gibi" beytiyle yapılan yolsuzluğu anlattı. Yine İbnü'z-Zübeyr döneminde Ebû Hürre Amr b. Dubey'a er-Rekâşî, "Bâiyye"sinde kendisi gibi köle olanlara revâ görülen zulümden yakındı (*a.g.e.*, V, 188), hatta uygulanan âdil yönetim sayesinde isyan hareketlerinin azaldığı Ömer b. Abdülâziz döneminde bile valilerin ve zekât âmillerinin zulmünden, hıyanetinden şikâyetle bulundu. Şair Kâ'b b. Ma'dân el-Eşkarî, "Bâiyye"sinde hain zekât toplayıcılarının cezalandırılmasını talep etmektedir (Câhiz, III, 358). Su'lûk taifesi Hz. Peygamber'in vefatından sonra çıkan fitneler ve irtidad hareketlerini bastırmada (Abdülkâdir el-Bağdâdî, II, 156-161), Cemal Vak'ası'nda ve Bizans'a karşı yapılan seferlerde paralı asker olarak kullanıldı. Emevîler döneminde sayıları artan su'lûkler bazı bölgeleri kontrol altına aldı. Ebû'n-Neşnâş en-Nehşelî ve çetesi Dimaşk-Hicaz yolunda, Semherî el-Ukî ve Mâlik b. Reyb çeteleri Hicaz yollarında, Tahmân b. Amr Yemâme'de, Şezzâz ed-Dabbî Basra civarında, Mukâtil b. Rebâh Cezîre'de Tağlib'e karşı çapul faaliyetinde bulunuyordu. Bunlarla baş edemeyen devlet, ailelerine ve aşiretlerine haydutları

teslim etmeleri konusunda baskı uyguluyordu. İbrâhim b. Hânî, Müslim b. Kays, Ya'lâ el-Ezdi, Ubeyd b. Eyyûb, Mes'ûd b. Hareşe ve Kattâl el-Kilâbî aileleri veya aşiretleri tarafından devlete teslim edilmiş su'lûklerdenidir.

Abbâsîler'in ilk dönemlerinde de devam eden su'lûk hareketi mensupları fityân (gençler), şüttâr (kötülük yapmaktan zevk alanlar), ayyârûn (başiboş dolaşanlar), mükeddûn (dilenciler) ve zevâkîl (âsiler) gibi adlarla anılıyordu. Özellikle Azerbaycan'ın doğusunda ve Kazvin yakınındaki Cibâl bölgesiyle buranın başşehri Sîser'i kontrollerinde bulunduran su'lûkler yardımcı güç ve paralı asker olarak kullanıldı. Emîn ile Me'mûn arasındaki taht kavgasında Emîn'in kumandanı Ali b. İsa da bunlardan faydalandı (Taberî, III, 798). Bâbek el-Hürremî isyanını bastırmak için su'lûkler nizamî güçlere katıldı (Yezid Muhammed el-Ezdi, s. 386). Su'lûklerin Sîser'i yakıp yıkması üzerine Hâkân el-Hâdim kumandasında 1000 kişilik bir ordu gönderildiği gibi Mehdî zamanında, burada sürüler ve çobanlarla askerlerin barınacağı muhkem bir şehir kurmak üzere kalabalık bir ordu sevk edildi (Belâzûrî, *Fütûhu'l-büldân*, s. 330-331).

Su'lûk taifesine ait şiirlerin çoğu günümüze intikal etmemiştir. Bunların bir kısmının vaktiyle mevcut divanları da kaybolmuş olup sadece birkaçının divanı günümüze ulaşmıştır. Ancak Yûsuf Huleyf, Ahmed Emîn, Abdülazîz Bedevî, Yûsuf Şükrî Ferhat, Abdülmü'min Mellûhî, Abdülazîz el-Halefî, Abduh Bedevî, M. R. Mürüvve, Hasan İsmail Abdülganî, Hüseyin Atvan, Abdülhalîm Hifnî, Fazl b. Ammâr, M. Nebîl Tureyfî gibi çağdaş yazarlar tarafından edebiyat ve biyografi eserlerinden yapılan derlemelerle bunlara ait divan ve şiir koleksiyonları hazırlanmıştır (bk. bibl.). Şiirleri zamanımıza ulaşan su'lûk şairleri arasında ilk sıralarda Şenferâ, Urve b. Verd, Kattâl el-Kilâbî, Merrâr b. Saîd, Mâlik b. Reyb, Bekir b. Nettâh, Ubeydullah b. Hür bulunurken Tahmân b. Amr, Ubeydullah b. Eyyûb, Ebû't-Tahmân el-Kaynî, Cahder b. Muâviye ikinci sırada, Uhaymir es-Sa'dî, Ca'fer b. Ulbe, Hatîm el-Mihrezî, Semherî el-UKîfî, Fedâle b. Şerîk üçüncü sırada yer alır. Câhiliye devrindeki su'lûkler şiirlerinde hayatta çektikleri yoksulluk ve açlıktan, bunlara sabır ve onurla karşı koymaktan, kişisel erdem ve cömertliklerinden söz eder. Bu hususlar Şenferâ, Teebeta Şerran ve Urve b. Verd ile Hüzeyl kabilesi su'lûk şairlerinde ana temayı oluşturur. Bunlar şiirlerinde çöl hayatını, çöl hayvanları ve bitkilerini, çöl

topografyası ile yer adlarını, çöl arkadaşlarıyla baskın hayatını, baskın silâhlarını, sessiz gecelerle yıldızlara dair tasvir öğelerini sıkça işlemiştir. Genellikle kısa kıtalar halinde olan Ernevî su'lûk şiirinde çöl tehlikeli yaratıklarla dolu ürkütücü bir yer olarak tasvir edenler bulunduğu gibi uçsuz bucaksız hürriyet diyarı olarak tasvir edenler de vardır. Nitekim Kattâl el-Kilâbî kaçtığı Amâye dağına bağrına her kaçağın sığındığı bir ana olarak niteler. Yine onların şiirlerinde hapis hayatı ve işkence şekilleri, vatan özlemi, yönetim güçlerine ve işkencelere boyun eğmemekle ilgili temalar ele alınmıştır.

Su'lûk taifesinin hayatında görülen ayırt edici nitelikler arasında sürekli korku, telâş ve tedirginlik, kabileye değil kendine güvenme, toplumdan çok bireysel nitelikleri önemseme, tehlikelere cesaretle atılma, geceyin yolculuk yapma, zirvelere tırmanma gibi hususlar sayılır. Garip kelimelerle dolu olan şiirlerinde bunların izleri ve su'lûk hayatı ile bu hayatta egemen olan yağma ve baskınların, zenginlere baş kaldırmanın, çalma ve yağmanın mubahlığı ile yoksullara yardım etme gibi konular anlatılmıştır. Klasik kasidenin öz bölümü ana çizgisinden büsbütün ayrılmış olan bu şiirlerde genellikle, nesib adı verilen duygusal gazel bölümüyle deve tasvirleri bulunmaz. Bazı şiirlerde geleneksel nesib bölümü yerine macera hayatı çevresinde eşiyile söyleşi temasına yer verilir; Câhiliye devrinin hissiyatına uygun olarak kadının ruhî ve ahlâkî güzelliklerinden çok fizikî güzelliği tasvir edilir. Su'lûk taifesinin değerini ve özelliklerini dile getiren en iyi şiir Şenferâ'nın "Lâmiyyetü'l-'Arab" adlı meşhur kasidesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şenferâ, *Divân* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî, *eṭ-Ṭarâ'ifu'l-edebiyye* içinde), Kahire 1937, I, 40; Kattâl el-Kilâbî, *Divân* (nşr. İhsan Abbas), Bağdad 1961, s. 29, 33, 39, 41, 45, 51, 55, 68, 73, 75-76, 85, 184, 195; Râi en-Nümeyrî, *Divân* (nşr. R. Weipert), Beyrut 1401/1980, s. 54, 213 vd.; Hâtîm et-Tâi, *Divân* (nşr. Âdil Süleyman Cemâlî), Kahire 1411/1990, s. 203, 226-227; Tahmân el-Kilâbî, *Divân* (nşr. M. Cebbâr el-Muaybid), Bağdad 1968, s. 19-27, 35-40, 54, 59-62; Cerîr b. Atıyye, *Divân* (nşr. Muhammed es-Sâvî), Kahire 1935, s. 90, 126; Urve b. Verd, *Divân* (nşr. Emîn Meydân), Küveyt 1992, s. 48, 51-52, 62-64, 67-70, 83, 89; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, I, 278; Cumahî, *Fuḫûlü's-şu'arâ'*, I, 250-251; Ebû Temmâm, *el-Ḥamâse* (nşr. G. W. Freytag), Bonn 1828, s. 30-33, 42, 156-157, 239, 325-327, 769; a.mlf., *Ḥamâsetü's-şu'arâ'*: *el-Vaḫşıyyât* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1963, s. 34, 36-44, 50, 93, 143; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureys* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1953, s. 177-178; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebjîn* (nşr. Abdüsselâm M.

Hârûn), Kahire 1961, III, 358; Belâzûrî, *Fütûhu'l-büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1866, s. 330-331; a.mlf., *Ensâb*, V, 188, 191, 290, 293; Buhtürî, *el-Ḥamâse* (nşr. L. Cheikho), Beyrut 1910, s. 127-128; İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-aḫbâr*, Kahire 1963, I, 175, 178, 181-183, 237; a.mlf., *eṣ-Şîr ve's-şu'arâ'* (nşr. M. J. de Goeje - Th. Nöldeke), Leiden 1904, s. 293, 438, 448; İbn Habîb, *Kitâbü Men nûsibe ilâ ümmihî mine's-şu'arâ'* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn, *Nevâdirü'l-maḫtûât* içinde), Kahire 1392/1972, I, 86-87, 89, 91; a.mlf., *Esmâ'ü'l-muḡtâlin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1393/1973, II, 215-217, 220, 226-229, 231-232, 240-243, 247-248, 250-255, 268; Taberî, *Târîḫ* (de Goeje), II, 135, 178, 305, 388, 463, 771; III, 66, 798, 843-846, 1677-1678; Yezid Muhammed el-Ezdi, *Târîḫü'l-Mevşil* (nşr. Ali Habâbe), Kahire 1387/1967, s. 34, 279, 345, 349, 386; Mes'ûdî, *Mürücu'z-zeheb* (nşr. Ch. Pellat), Beyrut 1966, I, 26-83; Ebû Ali el-Kâfî, *el-Emâlî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmıyye), I, 48, 281-282; II, 119; a.mlf., *Zeylü'l-Emâlî*, Kahire, ts. (Dârü'l-kütübü'l-Mısırye), s. 188; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eḡânî*, II, 352; VI, 44; VIII, 51-52, 158; XI, 371; XIII, 3; XVIII, 210; XIX, 107, 163; XXI, 19-25, 56 vd., 62, 96, 571; XXII, 49, 52, 56-57; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Simṭü'l-le'âlî fi şerḫi Emâlî'l-Kâfî* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1354, I, 149, 196; II, 928; Abdülkâdir el-Baḡdâdî, *Ḥizânetü'l-edebe*, II, 156-161; H. Lammens, *Le berceau de l'Islam*, Roma 1914, s. 159-160; Ahmed Emîn, *eṣ-Şa'leke*, Kahire 1952, tür.yer.; R. Blachère, *Histoire de la littérature arabe*, Paris 1952, s. 66, 132, 267, 285, 287, 409-412; Cl. Cahen, *Mouvements populaires*, Leiden 1959, VI, 35-36, 47; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal*, IX, 66, 560, 601-654; Abdülazîz el-Halefî, *Üdebâ'ü's-sücün*, Beyrut 1963; Sezgin, *GAS*, II, 133-145; Abduh Bedevî, *eṣ-Şu'arâ'ü's-süd*, Kahire 1973, s. 40-48; C. E. Bosworth, *The Medieval Islamic Underworld*, Leiden 1976, s. 34-46, ayrıca bk. İndeks; Yûsuf Halîf, *eṣ-Şu'arâ'ü's-Şa'âlik fi'l-aşri'l-Câhili*, Kahire 1986, s. 47, 138-139, 143-144, ayrıca bk. tür.yer.; R. B. Serjeant, *The Cambridge History of Arabic Literature*, Cambridge 1987, I, 31, 65, 395; Abdülhalîm Hifnî, *Şîrû's-Şa'âlik*, Kahire 1987, s. 334-350, ayrıca bk. tür.yer.; Hüseyin Atvan, *eṣ-Şu'arâ'ü's-Şa'âlik fi'l-aşri'l-İslâmî*, Beyrut 1987, tür.yer.; a.mlf., *eṣ-Şu'arâ'ü's-Şa'âlik fi'l-aşri'l-Abbâsiyyi'l-evvel*, Beyrut 1988, tür.yer.; İbrâhim Neccâr, *Mecma'u'z-zâkire*, Tunus 1987, I, 47, 51-55, 66-68; M. Rızâ Mürüvve, *eṣ-Şa'âlik fi'l-aşri'l-Câhili*, Beyrut 1990, tür.yer.; Hasan İsmâil Abdülganî, *Zâhîretü'l-küdye*, Kahire 1991, s. 28-32; B. Lewis, *The Crowns of the Arabs*, Illinois 1992, s. 247-257; A. Jones, *Early Arabic Poetry*, Oxford 1992, I, 127-247; S. P. Stetkevych, *The Mute Immortals Speak*, Ithaca 1993, s. 57-157; Abdülmün'im el-Mellûhî, *Eş'ârü'l-lüşûş ve aḫbârühüm*, Beyrut 1413/1993, I-III, tür.yer.; M. Nebîl Tureyfî, *Divânü'l-lüşûş*, Beyrut 2004, I-II, tür.yer.; Fazl b. Ammâr el-Amârî, *eṣ-Şa'âlik*, Riyad 2012, tür.yer.; Abdülkâdir Feyyâz, "eṣ-Şa'leke 'inde 'Arabi'l-Câhiliyye", *el-Ma'rife*, XXXI, Riyad 1992, s. 65-82; Kadri Yıldırım, "Câhiliye Dönemi Arap Edebiyatında Su'lûk Şairler Hareketi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/1, Diyarbakır 2001, s. 177-206; "eṣ-Şîr: Şîru's-şu'arâ'lik", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyyetü'l-âlemiyye*, Riyad 1419/1999, XIV, 149; Ali Ebû Zeyd, "eṣ-Şa'âlik", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2005, XII, 133-134.

